

მარტინ ჰაიდეგერის გარდაცვალების 40 წლისთავი

ჩვენი აღმანანი გათავაზობთ, ერთად მოვიხილოთ მარტინ ჰაიდეგერის (Martin Heidegger (1889-1976)) მსოფლმხედველობის, იდეებისა და შეხედულებების სამყარო. ჰაიდეგერზე რომ ვთქვათ, არაჩვეულებრივი ფილოსოფოსიაო, ან ხაზი რომ გავუსვათ მის გერმანულ წარმოშობას, ან მე-20 საუკუნის უდიდეს ფილოსოფოსთა კოჰორტას რომ მივაკუთვნოთ, ამით ვერაფერს ვიტყვით მის დასახასიათებლად. წვრილი ხელოსნისა და გლეხის ქალის კათოლიკურ ოჯახში დაბადებული, ოცი წლის ასაკში იეზუიტთა მონასტერში აღკვეცისათვის გამზადებული, ფრაიბურგის უნივერსიტეტის თეოლოგიის ფაკულტეტის პრივატ-დოცენტობიდან ედმუნდ ჰუსერლის ფილოსოფიის კათედრის გამგეობამდე დისტანციის ტრიუმფით მძლეველი, გერმანიის ნაციონალ-სოციალისტური მუშათა პარტიის იდეების თანამგრძობი და ამავე პარტიის წევრი, არისტოტელეს, ბრენტანოს, დილთეის, ჰუსერლის, კიერკეგორის, ჰელდერლინის, ნიცშესა და სხვათა იდეებით ნასაზრდოები მოაზროვნე ქმნის ერთობ მრავალფეროვან და მრავალსაზოვან მოძღვრებას ყოფიერების საზრისის, ადამიანის

არსებობის შესახებ, რაც, რასაკვირველია, აზრთა დიდ სხვადასხვაობას იწვევს. აქი მასში შემოიჭრება სოლმე ხან ირაციონალური, ხანაც ანტიციენტისტური, ხან ეკზისტენციალისტური, ხან კიდევ ჰუმანიტური, ლოგიკური, ემოციური, რეალური, ლეტაებრივი, რელიგიურიც კი... და ეს ყველაფერი მის ფილოსოფიურ ლაბორატორიაში (მის სულში, გულსა და გონებაში) დაგიზგიზებულ ცეცხლში გახლავთ გამოწრთობილი, მასასადამე, ტრანსფორმირებული. ჰაიდეგერის ხშირად მის მომხრეებსაც კი არ ესმოდათ, სამაგიეროდ სხვანი აღიარებდნენ, სწავლობდნენ და აანალიზებდნენ მის მოძღვრებას. ამ „სხვათა“ რიცხვში მოხვდნენ იასპერსი, ლევი-სტროსი, გადამერი, სარტრი, მერლო-პონტი, ფუკო, რორტი, დერიდა...

წინამდებარე პუბლიკაცია წარმოადგენს ჰაიდეგერის ერთი მოხსენების საფუძველზე დამყარებულ ნაშრომს. ეს მოხსენება მან 1951 წელს გააკეთა ქალაქ დარმშტადტში გამართულ კოლოკვიუმზე¹ „ადამიანი და სივრცე“, რომლის მონაწილენი დიდი ინტერესით განიხილავდნენ თანამედროვე ქალაქმშენებლობის მასშტაბურობის პრობლემას. მათ გააუღერეს დღესაც უაღრესად აქტუალური თეზისი „უსაზღვარო ადამიანზე“. აქი არაადამიანური ქალაქების შექმნა ადამიანთა ხელით-ქალაქებისარომლებიც არღვევენ არსებულ ლანდშაფტსარ სტოვებენ ადგილს ადამიანისთვის და ყოველივე ამით მთელს დედამიწას ემუქრებიან, ნამდვილი სულიერ-ზნებრივი პრობლემაა.

ცხადია, მხოლოდ ურბანიზმი არა გვაქვს მხედველობაში. ჩვენ ეთიკის სფეროში გადავდივართ. ჰაიდეგერის მოხსენებიდან სწორედ ეთიკური დასკვნები გამომდინარეობს. მოჰყავს რა არგუმენტები ენის ისტორიიდან, დიდი ფილოსოფოსი ასაბუთებს იდეას იმის თაობაზე, რომ „შენება თავისთავად უკვე ცხოვრებას ნიშნავს... ნებისმიერი შენება თავის თავში ცხოვრებას გულისხმობს. ჩვენ იმიტომ კი არ ვცხოვრობთ, რომ ვაშენებთ, არამედ იმიტომ, რომ ვაშენებდით და ვაშენებთ, რადგან ვცხოვრობთ, ანუ ვარსებობთ როგორც მცხოვრებნი“.

რედაქტორთა

მარტინ ჰაიდეგერი

შენება, ცხოვრება, აზროვნება²

გერმანულიდან თარგმნა ნანა გოგოლაშვილმა

შემდგომში შევეცდებით, ცხოვრებასა და შენებაზე დაფიქრდეთ. შენებაში ამგვარი დაფიქრება მიხნად არ ისახავს, მასთან დაკავშირებულ აზრებს ჩასწვდეს და აღმშენებლობითი საქმიანობის რაიმე წესებზე მიუთითოს. ამგვარი დაფიქრების მცდელობა საერთოდ არ განიხილავს შენებას ხუროთმოძღვრებასთან და ტექნიკასთან რაიმე კავშირში; ეს მცდელობა შენებას იმ სფეროში მიაღებებს თვალს, რომელსაც განეკუთვნება ყოველივე ის, რაც მყოფობს.

ვსვამთ კითხვას:

- 1. რა არის „ცხოვრება“?
- 2. რამდენადაა დაკავშირებული „ცხოვრებასთან“ „შენება“?

¹ სიმპოზიუმი „დარმშტადტული საუბრები“ 1950 წლიდან ტარდებოდა 1944 წლის 11-დან 12 სექტემბრის დამეც ამერიკული საჰაერო ძალების მიერ დანგრეულ ქალაქში, რომელშიაც ქვა ქვაზე არ დარჩენილა. 2005 წლიდან ამ ფორუმს „ახალი დარმშტადტული საუბრები“ ეწოდება. მასზე საზოგადოების განვითარების ფილოსოფიურ თემებსა და საკითხებს განიხილავენ (რედ.).

² Martin Heidegger: Bauen, Wohnen, Denken. In: Derselbe, Vorträge und Aufsätze. Stuttgart: Neske, 1994, S.139-156.

ნაწილი I

იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს „ცხოვრებას“ მხოლოდ „შენების“ წყალობით ვახორციელებთ და „ცხოვრება“ წარმოადგენს „შენების“ მიზანს, თუმცა ამ დროს ყველა ნაგებობა საცხოვრებლად არ არის გამიზნული; სადგური, ჩქროსნული გზატკეცილი, კაშხალი თუ დახურული ბაზარი, ნაგებობებია და არა ბინადრობის ადგილები. და მაინც, ეს ნაგებობები დამკვიდრებული არიან ჩვენს ცხოვრებაში. მაგრამ, ეს სფერო გასცდება ამგვარი ნაგებობების საზღვრებს და ისევ და ისევ არ შემოიფარგლება საცხოვრებელი ადგილით. სატვირთო მანქანის მძღოლი ჩქაროსნულ გზატკეცილზე თავს შინაურულად გრძნობს, თუმცა იქ მისი საბინადრო არ არის. მუშა ქალი საფეიქრო ქარხანაში გაშინაურებულია, მაგრამ იქაურობას მისი საბინადრო არ ეთქმის. წამყვანი ინჟინრისათვის ელექტროსადგური შინაურული ადგილია, მაგრამ ის იქ არ ცხოვრობს. აღნიშნული ნაგებობები ადამიანს ადგილსამყოფელს მიუჩენენ. ის იქ ცხოვრობს და თან არც ცხოვრობს, თუკი ცხოვრებაში მხოლოდ იმას ვიგულისხმებთ, რომ თავშესაფარი გაგვანია. დღესდღეობით, როდესაც ბინების ასეთ ნაკლებობას განვიცდით, ეს, რა თქმა უნდა, უკვე ნუგეშისმოძიებში და სასიხარულო ფაქტია. საცხოვრებელი ნაგებობები ნამდვილად უზრუნველგვყოფენ თავშესაფრით, დღეისათვის შესაძლებელია ბინების გონივრული დაგეგმარება, საცხოვრებელი ფართის სურვილისამებრ განკარგვა, ასევე შეგვიძლია ვაშენოთ ნათელი, მზიანი ბინები, სადაც მეტი ჰაერი იქნება. მაგრამ, განა თავად ბინები უკვე არ მალავენ იმის გარანტიას, რომ ცხოვრება მიედინება? თუმცა იმ ნაგებობების არსებობასაც, ბინებს რომ ვერ დავარქმეთ, თავის მხრივ, ცხოვრება განსაზღვრავს, რამდენადაც ისინიც ცხოვრებას ემსახურებიან. ამრიგად, ისე ჩანს, თითქოს ცხოვრება ყველა შემთხვევაში შენებაზე აღმატებული მიზანი იყოს. მაგრამ ცხოვრებასა და შენებას მიზნისა და საშუალების ურთიერთმიმართება გააჩნიათ. თუმცა, ვიდრე ასე ვფიქრობთ, ცხოვრებასა და შენებას ერთმანეთისგან გამიჯნულ ორ ქმედებად გავიანზრებთ, თან ამას, როგორც რაღაც მართებულს, ისე წარმოვიდგენთ, და იმავდროულად შენებისა და საშუალების სქემის წყალობით, მათ შორის არსებით მიმართებებს ვაყალიბებთ. სახელდობრ, შენება კი მხოლოდ ცხოვრებისთვის განკუთვნილ მიზანსა და გზას არ წარმოადგენს. შენება თავისთავად უკვე ცხოვრებას ნიშნავს. მერედა, ვინ გვეუბნება ამას? საერთოდ, ვინ გვიბოძებს იმ საწყაულს, რომლითაც ცხოვრებასა და შენების არსს განვსაზღვრავთ?

ნებისმიერი საქმის არსის შესახებ რჩევას ენიშნა ვიღებთ, იმ პირობით, რომ მის საკუთარ არსს პატივისცემით მოვეკიდებით. რა თქმა უნდა, ამასობაში, მთელ დედამიწაზე დაუოკებელი მეტყველების, ნაწერისა თუ გამოთქმული აზრის გავრცელება გაშმაგებით ხდება. ადამიანს თავი ისე უჭირავს, თითქოს ის არის ენის შემოქმედი და დიდოსტატი, იმ დროს, როდესაც ენა ადამიანის მბრძანებლად რჩება. ვინ იცის, იქნებ სწორედ ადამიანის ამ მბრძანებლური ურთიერთობის დამახინჯებაა ის მიზეზი, რაც მის არსებას მიუსაფრობისკენ მიაქანებს?! კარგია გულპყრობით რომ ვეკიდებით მეტყველების გულმოდგინებას, მაგრამ ეს საქმეს ვერ შევლის, რადგან ამ დროს ენა ჩვენთვის ისევ და ისევ მხოლოდ აზრის გამოთქმის საშუალებას წარმოადგენს; არადა, ყველა იმ ნუგეშს შორის, რომელიც ჩვენი მხრიდან შეგვიძლია ასამეტყველებლად შევთავაზოთ, ენა უზენაესი და უპირველესი ნიშნია.

და, მაინც რას ნიშნავს შენება? შენებას აღნიშნული ძველი ზემოგერმანული სიტყვა *buan* ცხოვრებას ნიშნავს; ეს უკანასკნელი თავისი მნიშვნელობით სადმე „დარჩენას“, „მყოფობასაც“ გამოხატავს, შენება-ზმნის საკუთრივი მნიშვნელობა, კერძოდ კი ცხოვრება, ენიდან გაქრა. მისი დაფარული კვალი ვერ კიდევ შემოგვინახა სიტყვა *Machbar* („მეზობელი“). მეზობელი („*Nachgebur*“, „*Nachgebauer*“) არის ის, ვინც ჩვენს სიახლოვეს ცხოვრობს. ყველა ეს ზმნა: *Buri, buren, beuren, beumon* ცხოვრებას, სამკვიდრებელ ადგილს ნიშნავს. მაგრამ ძველი სიტყვა *buan* მხოლოდ იმას კი არ გვეუბნება, შენება საკუთრივ ცხოვრებას ნიშნავს, არამედ იმავდროულად იმაზეც მიგვანიშნებს, თუ როგორ უნდა გავიანზროთ მის მიერ სახელდებული ცხოვრება. როდესაც ცხოვრებაზე ჩამოვარდება ხოლმე ლაპარაკი, ჩვეულებრივ, ისეთ ქმედებას წარმოვიდგენთ, რომელსაც ადამიანი მრავალი სხვა სახის ქმედებასთან ერთად განახორციელებს. ჩვენ ერთ ადგილას ვმუშაობთ და სხვა ადგილას ვცხოვრობთ, მაგრამ არა მხოლოდ ვცხოვრობთ: ეს თითქმის უმოქმედობის ტოლფასი იქნებოდა. ჩვენ ვმუშაობთ სპეციალობით, ვსაქმიანობთ, ვმოგზაურობთ და ცხოვრებას „ვეწვეით“ გზაში, ხან სად, ხან სად. შენების თავდაპირველი მნიშვნელობა „ცხოვრებაა“. თუ სიტყვა *bauen*-ს („ცხოვრებას“) თავისი პირვანდელი მნიშვნელობით კვლავ ავანშიანებთ, ის უმალ გვეტყვის, რამდენად ფართოა ცხოვრების არსის გავრცელების არე. სიტყვებში *buan, bhu, beo* „ცხოვრება“ წარმოდგენილია როგორც სიტყვა *bin* გამოთქმებში: *ich bin* (მე ვარ), *du bist* (შენ ხარ), იმპერატივის ფორმის ჩათვლით: *sei!* (იყავი). მაშინ რას ნიშნავს: *ich bin* (მე ვარ)? ძველი სიტყვა *bauen* (შენება), რომელთანაც დაკავშირებულია *bin* (ვარ), ასეთ პასუხს იძლევა: *ich bin* (მე ვარ), *du bist* (შენ ხარ) ნიშნავს: „მე ვცხოვრობ“ „შენ ცხოვრობ“. „შენ ხარ“ და „მე ვარ“, იმ წესს ანუ ვითარებას ნიშნავს, რომლის თანახმადაც ჩვენ, ადამიანები დედამიწაზე ვარსებობთ, და, რომელსაც ცხოვრება (*das Buan*) ჰქვია. ადამიანად

ყოფნა ნიშნავს: დედამიწაზე მოკვდავის სახით არსებობდე, ესე იგი, ცხოვრობდე. ოდინდელი სიტყვა „შენება“ (*bauen*) გვეუბნება, რომ ადამიანი არსებობს, რამდენადაც იგი ცხოვრობს. მაგრამ სიტყვა „შენება“ (*bauen*) იმავდროულად „მხრუნველობას“, „მოვლა-პატრონობას“, მაგალითად, „მცენარეების მოშენებას“, „ზვრების გაშენებას“ ნიშნავს. სახელდობრ კი, ამგვარი „შენება“ ისეთ ზრდა-განვითარებაზე ზრუნავს, რომელიც „საკუთარი თავის მეშვეობით მოიწვევს ნაყოფს“. „მოვლა-პატრონობის“ თვალსაზრისით, შენება არავითარ „ქმნალობას“ არ გულისხმობს; პირიქით, გემთმშენებლობა იქნება ეს, თუ ტაძრის აღმართვა, ისინი თავიანთ ნახელავს, გარკვეულწილად, თავადვე ქმნიან. „მოვლა-პატრონობისგან“ განსხვავებით, ამ შემთხვევაში შენება ქმნალობას ნიშნავს. შენების ორივე სახეობა: „შენება“, როგორც მოვლა-პატრონობა“ (ლათ. *Colere, cultura*) და „შენება“, როგორც „ნაგებობის შექმნა“ (*aedificare*) შემოუნახავთ საკუთრივ სიტყვებს: „შენება“ და „ცხოვრება“, ანუ დედამიწაზე მყოფობა ახლა ადამიანის ყოველდღიური გამოცდილებისთვის რჩება იმად, რასაც ენა წინსწრებით „ცხოვრებაგამოვლილობას“ უწოდებს. ამიტომაც გაუჩინარდება ეს „ცხოვრებაგამოვლილობა“ მრავალფეროვანი ცხოვრებისეული გარემოებების, „მოვლა-პატრონობისა“ და „აღმშენებლობითი საქმიანობების“ მიღმა. ეს საქმიანობები შემდგომში სიტყვა „შენებას“ და ამით შენების საქმეს მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი მიზნებისთვის გამოიყენებენ, შენების საკუთრივ მნიშვნელობა „ცხოვრება“ კი – წარსულში ჩაიკარგება. ეს მოვლენა, ერთი შეხედვით, ისე გამოიყურება, თითქოს მარტოოდენ სიტყვების მნიშვნელობათა ცვლილებების შიგნით მიმდინარე პროცესებთან გვეკონტაქტებს საქმე. სინამდვილეში ამის მიღმა რაღაც გადამწყვეტი იმალება, სახელდობრ კი ის, რომ ცხოვრება არ აღიქმება როგორც ადამიანის არსებობა, და ცხოვრება, საბოლოო ჯამში, არასოდეს აღარ მოიხარება „ადამიანად ყოფნის“ უმთავრეს ნიშან-თვისებად.

ის ფაქტი, რომ სიტყვა „შენების“ საკუთრივ მნიშვნელობას – „ცხოვრებას“ – ენა თითქოსდა უარყოფს, ისევე და ისევე ამ მნიშვნელობების უძველეს წარმომავლობაზე მეტყველებს, რადგან ისე ხდება ხოლმე, რომ ენის მნიშვნელოვანი სიტყვების ჭეშმარიტი აზრი, წინა პლანზე წამოწეული მნიშვნელობის სასარგებლოდ, წარსულში ადვილად ჩაიკარგება. ამ პროცესის საიდუმლო ადამიანისათვის ჯერჯერობით ამოუცნობია. ენა ართმევს ხოლმე ადამიანს მარტივი თუ ამაღლებული მეტყველების უნარს, მაგრამ ამით ვერ ახშობს მასში ენისადმი შთაგონებულ თავდაპირველ ნუგეშს; ის მხოლოდ დადუმდება, თუმცა ადამიანი, რა თქმა უნდა, ამ ღუმელის უწყურადლებოდ დატოვებას ვერ ახერხებს.

მაგრამ, თუ ყურად ვიღებთ იმას, რასაც ენა სიტყვა „შენებით“ გვამცნობს, მაშინ ამ სიტყვის სამმაგ შინაარსს ჩავწვდებით. ესაა:

1. შენება, როგორც საკუთრივ ცხოვრება;
2. ცხოვრება, როგორც წესი, რომლის თანახმადაც მოკვდავი დედამიწაზე ჰკვიბენ;
3. შენება, როგორც ცხოვრება, რომელიც, ერთის მხრივ, გადაიტყვევს „შენებად“ და სახელდობრ, „ზრდა-განვითარებაზე“ ზრუნავს, ხოლო, მეორეს მხრივ, იგი ნიშნავს „შენებას“, რომელიც შენობებს ქმნის. თუ სიტყვის ამ სამმაგ მნიშვნელობას გავიაზრებთ, მაშინ ერთ მინიშნებასაც შევისმენთ და შემდეგს დავიმახსოვრებთ: თუ რას წარმოადგენს თავისი არსით ნაგებობების შენება, ამაზე სრულყოფილად შეკითხვასაც კი ვერ დავსვამთ, რომ აღარაფერი თქვამთ, შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებაზე, ვიდრე არ გავიაზრებთ, რომ ნებისმიერი შენება თავის თავში ცხოვრებას გულისხმობს. ჩვენ იმიტომ კი არ ვცხოვრობთ, რომ ვაშენებთ, არამედ იმიტომ, რომ ვაშენებდით და ვაშენებთ, რადგან ვცხოვრობთ, ანუ ვარსებობთ როგორც მცხოვრებნი. და მაინც, რაში მდგომარეობს ცხოვრების არსი?

მოდით, ერთხელ კიდევ მივუვლით ყური ენის მიერ შემოთავაზებულ, სანუგემო სიტყვას: ძველსაქსონიური *wuon* და გუთური *wunian*, ისევე, როგორც ძველი სიტყვა *bauen* („შენება“) ნიშნავს „დარჩენას“, „ადგილზე მყოფობას“, თუმცა გუთურ *wunian*-ში ეს „დარჩენა“ უკეთ გაცხადდება. *Wunian* ნიშნავს „კმაყოფილად ყოფნას“, „კმაყოფილების მიღწევას“, „ასეთად დარჩენას“. სიტყვა *Friede (das Freie, das Frye, Fry)* ნიშნავს „თავისუფლებას“, რაც გულისხმობს, რომ რაღაც დაზღვეულია, ესე იგი „დანდობილია“ რაღაცისგან. საკუთრივ „თავისუფლება“ „დანდობას“ ნიშნავს. თავად „დანდობა“ კი მხოლოდ იმაში არ მდგომარეობს, რომ „დანდობილს“ არაფერს დაუშავებთ. ჭეშმარიტი დანდობა რაღაც პოზიტიურს გულისხმობს და მაშინ აღსრულდება, როდესაც მის არსში წინასწარ რაღაცას უცვლელად ვტოვებთ, მაგრამ ამ არსის მიღმა საგანგებოდ რაღაცას ვმალავთ და სიტყვა „თავისუფლების“ შესაბამისად, მას ზღვარს დავუწესებთ. „ცხოვრობდე“ და „კმაყოფილებას აღწევდე“, ნიშნავს „ზღვარდადებული“ დარჩე „თავისუფლებაში“, ესე იგი, ისეთ „თავისუფლებაში“, რომელიც თავისი არსით ნებისმიერს დაინდობს. ცხოვრების უმთავრეს ნიშან-თვისებას ამგვარი დანდობა შეადგენს და მას მთელი სიგრძე-სიგანით მოიცავს. ეს ნიშან-თვისება ჩვენს წინაშე გაცხადდება, როგორც კი დავფიქრდებით იმაზე, რომ ცხოვრება, დედამიწაზე მოკვდავთა „მყოფობის“ თვალსაზრისით, სახელდობრ, ადამიანად ყოფნას გულისხმობს. მაგრამ

„დედამიწაზე“ რომ ვამბობთ, ეს უკვე „ცის ქვეშ ყოფნას“ ნიშნავს. ორივე მათგანში „ღვთიურის წინაშე დარჩენაც“ იგულისხმება და „ადამიანთა ურთიერთმიკუთვნილებასაც“ მოიცავს. დასაბამიერ მთლიანობას ოთხეული ქმნის; ეს დედამიწის, ზეცის, ღვთიურთა და მოკვდავთა ერთობაა.

დედამიწა ის საიმედო საყრდენია, სადაც ყვაილი ნაყოფს გამოიღებს. იგი განფენილია ქვებსა და წყლებზე, შერწყმულია მცენარეებსა და ცხოველებში. დედამიწას ვახსენებთ, და, იმ წუთში, ფიქრით უმაღლ იმ დანარჩენ სამსაც მივწვდებით, თუმცა არ ვივიწყებთ ოთხმაგობის ბუნებრიობას.

ზეცა – ესაა მზის თაღოვანი გზა, სახეცვლილი მთვარის რბოლა, ვარსკვლავთა ციმციმი, წლის დროთა წრებრუნვა, დღის სინათლე, აისი და დაისი, ბინდი და ნათელი, მასპინძელი ავდრისა თუ დარისა, ღრუბელთა ქროლვა და ეთერის მოლურჯო სიღრმე. ზეცას როგორც კი ვახსენებთ, ფიქრით უმაღლ იმ დანარჩენ სამსაც მივწვდებით, თუმცა არ ვივიწყებთ ამ ოთხმაგობის ბუნებრიობას.

ღვთიური მაცნე შიკრიკები არიან ღვთაებისა. ღმერთი მათი წმიდათაწმიდა მეუფებიდან თავის ამჟამინდელობაში მოგვეკვლინება ან, იღუმალებით მოცული, გაუჩინარდება. ღვთიურთ ვახსენებთ თუ არა, ფიქრით უმაღლ იმ დანარჩენ სამსაც მივწვდებით, თუმცა არ ვივიწყებთ ოთხმაგობის ბუნებრიობას.

მოკვდავები ადამიანები არიან. მათ მოკვდავები ჰქვიათ, რადგან სიკვდილის უნარი გააჩნიათ. სიკვდილი, როგორც ასეთი, სიკვდილის შესაძლებლობას გულისხმობს. მხოლოდ ადამიანი კვდება და კვდება უსასრულოდ მანამ, სანამ იგი დედამიწაზე, ზეცის ქვეშ, ღვთიურთა წინაშე ჰკვდება. მოკვდავთ როგორც კი ვახსენებთ, ფიქრით უმაღლ იმ დანარჩენსაც მივწვდებით, თუმცა არ ვივიწყებთ ოთხმაგობის ბუნებრიობას.

ამ „ბუნებრიობას“ ჩვენ ოთხმაგობას ვუწოდებთ. მოკვდავი ამ ოთხმაგობაში მყოფობენ, სანამ ცხოვრობენ. ცხოვრების უმთავრესი ნიშან-თვისება კი დანდობაა. მოკვდავთა ცხოვრების წესს დანდობა შეადგენს. ისინი ოთხმაგობას თავისი არსით დაინდობენ. შესაბამისად, დანდობა, რომელიც მყოფობს, ოთხმაგობაა.

მოკვდავი ცხოვრობენ, რამდენადაც ისინი დედამიწის მსხველად გვეკვლინებიან. ამ სიტყვას იმ ძველი მნიშვნელობით ვხმარობთ, ჯერ კიდევ ლესინგისთვის რომ იყო ცნობილი. ხსნა არა მხოლოდ საფრთხეს აგვაცილებს თავიდან, ხსნა, კერძოდ, საკუთარ თავში გულისხმობს რაიმეს გათავისუფლებას. დედამიწის ხსნა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ის, რომ მისით ისარგებლო ან სულაც მთლიანად აითვისო იგი. ხსნა შეუძლებელს ხდის დედამიწის დაპყრობას და დამორჩილებას, საიდანაც მხოლოდ ერთი ნაბიჯი რჩება მის შეუზღუდავ ექსპლუატაციამდე.

მოკვდავი ცხოვრობენ, რამდენადაც ისინი ზეცას ზეცად აღიქვამენ. მზეს, მთვარესა და ვარსკვლავებს თავიანთ სავალზე მიუშვებენ, დარსა და ავდართან დაკავშირებულ მოვლენებს წელიწადის დროებს მიანდობენ, ღამეს დღედ ვერ გადააქცევენ, ხოლო დაუდგრომელ დღეს ერთ ადგილზე ვერ გააჩერებენ.

მოკვდავი ცხოვრობენ, რამდენადაც საკუთარ არსს, საჭიროებისამებრ, თან აახლებენ ხოლმე სიკვდილის მათთვის ნიშნულ უნარს, როგორც ასეთს, რათა სიკვდილი სასიკეთო იყოს. მოკვდავთათვის სიკვდილის არსის თანხლება სულაც არ ნიშნავს, თითქოს მათ სიკვდილი მიზნად უნდა დაისახონ როგორც ცარიელი არარა. ეს არც იმას გულისხმობს, რომ დაბრძანებულმა მზერამ ცხოვრებას ჩრდილი უნდა მიაყენოს. დედამიწის ხსნაში, ზეცასთან შეხვედრაში, ღვთიურთა მოლოდინსა და მოკვდავთა თანხლებაში მიედინება ცხოვრება, როგორც ოთხმაგობის ოთხმაგი დანდობა. დანდობა ოთხმაგობის არსის დაცვას ნიშნავს. რასაც იცავენ, ის უნდა გადარჩეს. მაგრამ, როდესაც ცხოვრება ოთხმაგობას დაინდობს, სად მალავს იგი მის არსს? როგორ გადაიქცევა მოკვდავთათვის ცხოვრება დანდობად? მოკვდავი ამას ვერასოდეს შეძლებდნენ, ცხოვრება მხოლოდ დედამიწაზე, ზეცის ქვეშ, ღვთიურთა წინაშე და მოკვდავებთან „ერთად მყოფობა“ რომ ყოფილიყო. ცხოვრება ყოველთვის უკვე „საგნებთან მყოფობას“ ნიშნავს. ცხოვრება, როგორც დანდობა, ოთხმაგობას შემოინახავს იმ სახით, როგორც მოკვდავი მყოფობენ: იგი ოთხმაგობას საგნებში შემოინახავს. და მაინც „საგნებთან მყოფობა“ რაღაც მეხუთეს სახით არ არის მიბმული ოთხმაგობის ბუნებრიობაზე: „საგნებთან მყოფობა“ ერთადერთი გზაა, რომლის მეშვეობითაც ოთხმაგი მყოფობა ოთხმაგობაში ყოველ ჯერზე ერთობლივად ხორციელდება. ცხოვრება დაინდობს ოთხმაგობას, როდესაც მას მისი არსი საგნებში შეაქვს, მაგრამ თავად საგნები ოთხმაგობას მხოლოდ მაშინ იცავენ, როდესაც ისინი, როგორც საგნები, თავიანთ არსს ინარჩუნებენ. როგორ ხდება ეს? ეს იმის წყალობით ხდება, რომ მოკვდავი ზრდა-განვითარების უნარის მქონე საგნებს უვლიან და პატრონობენ, ხოლო იმ საგნებს, რომელთაც ეს უნარი არ გააჩნიათ, საგანებოდ ქმნიან. მოვლა-პატრონობა და ქმნადობა შენებაა ამ სიტყვის ვიწრო გაგებით, ხოლო ცხოვრება, რამდენადაც იგი ოთხმაგობას საგნებში შემოინახავს, ამ შემოინახვის სახით შენებას წარმოადგენს.

ახლა კი უკვე მეორე საკითხზე უნდა გადავიდეთ.

ნაწილი II

რამდენადაა დაკავშირებული შენება ცხოვრებასთან? ამ კითხვაზე პასუხი აგვისნის, თუ რას წარმოადგენს საკუთრივ შენება ცხოვრების არსის მნიშვნელობით.

საგნების შექმნის თვალსაზრისიდან გამომდინარე, შემოვიფარგლებით შენებით და დავსვამთ კითხვას: რას წარმოადგენს შექმნილი საგანი? ამ საკითხზე დაფიქრების მიზნით, ნიშნულად მოვიხმობთ „ხიდს“.

ხიდი ნარნარად და თან ძლევამოსილად აღმართულა მდინარის თავზე და მხოლოდ მის ნაპირებს არ აკავშირებს ერთმანეთთან. ნაპირები, როგორც ასეთი, მხოლოდ ხიდის გადასასვლელიდან გამოჩნდება. ხიდი ნაპირების ზემოდან განლაგებს ერთმანეთის მოპირდაპირე მხარეს. ერთი მხარე მეორისგან ხიდით არის გამოყოფილი. თავის მხრივ, ნაპირები მხოლოდ ერთფეროვანი, სასაზღვრო ზოლივით არ მიუყვებიან გასწვრივ მდინარეს. ხიდს, ნაპირებთან ერთად, მათ უკან გადაჭიმული ლანდშაფტის სივრცეც მოჰყას მდინარესთან. იგი მდინარის ნაპირებისა და მთელი მიდამოს სახით, დიდ სამეზობლოს ქმნის. ხიდი მდინარის გარშემო ლანდშაფტს ერთად შემოიკრებს და ასე მიაცილებს მას მინდორ-ველებისკენ. მდინარის კალაპოტში წამომართული ხიდის ბურჯებს კი აუზიდავთ იმ თაღების სიმძიმე, მდინარის ნაკადს თავისი გზით რომ მიაქანებენ. დაე, წყალი მშვიდად და ხალისიანად მიედინებოდეს მდინარის კალაპოტში. დაე, ქარიშხალი და თოვლის დნობის დროს ზეციდან წამოსული თქეში თუ გამდნარი თოვლის ნაკადი აზვირთებულ ტალღებად ეხეთქებოდეს ბურჯებზე აღმართულ თაღებს, ხიდი მაინც შემართული ხვდება ციხე მოვლინებულ ნებისმიერ ამინდს თუ მის ველურ გამოვლინებას. იმ ადგილას, სადაც ხიდი მდინარეს თავს გადაეველება, იგი წყლის ნაკადს შეაგებებს ზეცას, მას რამდენიმე წუთით თალის კარიბჭეში შეამწყვდევს, მერე კი კვლავ გზას უტევს.

ხიდი მდინარეს თავის ასპარეზს მიუჩენს და იმავდროულად მოკვდავთაც უბოძებს ხოლმე სავალ გზას, რათა მათ ხმელეთი ფეხით მოიარონ და იმოგზაურონ. ხიდებს მეგზურობა სხვადასხვაგვარად სჩვევიათ. ქალაქში ხიდს სასახლიდან ტაძრის მოედნამდე მივყავართ, დაბაში მდინარეზე გადებულ ხიდს ურმები და საზიდრები გადაჰყავს მეზობელ სოფლებამდე; ნაკადულზე გადებული ძველი, უბრალო ქვის ხიდი ჭირნახულით დატვირთულ ურმებს სავარგულებიდან სოფლამდე მისასვლელ გზას სთავაზობს, შეშით დატვირთული ხელურები კი მინდვირიდან თემშარაზე გადაჰყავს. ხიდი, რომელზეც სამანქანო გზა გადის, ჩქაროსნული მოძრაობის სწრაფ და საიმედო ქსელშია ჩართული. იგი ყოველ ჯერზე, აღმა-დაღმა წარმართავს ადამიანთა მშვიდად თუ ნაჩქარევად სავალ გზებს, რათა ისინი მოპირდაპირე ნაპირზე გადაიყვანოს და, როგორც მოკვდავნი, ბოლოს და ბოლოს, მეორე ნაპირთან დააკავშიროს. ხიდი ხან მალლა აზიდულ, ხანაც დაბალ სივრცეზე რკალად გადაეველება ხოლმე მდინარესა და ხეობას. როდესაც მოკვდავნი მდინარის თავზე აღმართულ ხიდზე სავალ გზას გულისყურს მიაპყრობენ, ნეტავ თუ ახსოვთ, რომ ვიდრე ხიდის ბოლომდე მივლენ, ამ გზაზე არსებითად უკვე ცდილობენ, თავიანთი ყოველდღიურობა გააიზრონ ან მძიმე ხვედრს სძლიონ, რათა საკუთარი თავი ღვთიურ მადლს აზიარონ?

მდინარის თავზე აღმართული გზის სახით, ხიდი ყველას თავს მოუყრის ღვთიურთა წინაშე. არა აქვს მნიშვნელობა, მათი არსებობა საგანგებოდ იქნება ჩაფიქრებული და ხილული იქნება ხის წმინდანის ფიგურის მსგავსად, თუ ძნელად საცნაური დარჩება და სულ სხვა ადგილზეც კი აღმოჩნდება გადატანილი. ხიდი თავისებურად, ერთად მოუყრის ხოლმე თავს დედამიწასა და ზეცას, ღვთიურებსა თუ მოკვდავთ.

ენაში არსებული ძველი სიტყვის თანახმად, „საგანი“ (*thing*) თავმოყრას [*Versammlung*] ნიშნავს. სახელდობრ, „ხიდი“, როგორც ოთხმაგობის ნიშანდობლივი თავმოყრა, საგანს წარმოადგენს. რა თქმა უნდა, იგულისხმება, რომ უპირველეს ყოვლისა, ხიდი მხოლოდ ხიდია, მაგრამ როგორც ამბობენ, მას საჭირო შემთხვევაში, დამატებით, კიდევ შეუძლია „რადაცის“ წარმოჩენა. ამგვარი წარმოჩენის შედეგად, ხიდი იმ ყველაფრის სიმბოლოდ გადაიქცევა, რაზეც აქამდე იყო ლაპარაკი. მაგრამ ჭეშმარიტი ხიდი არასოდეს არ არის, პირველ რიგში, მარტოოდენ ხიდი და მხოლოდ ამის შემდგომ, სიმბოლო. „ხიდი“ თავდაპირველად ასევე ნაკლებად წარმოადგენს მხოლოდ სიმბოლოს იმ თვალსაზრისით, რომ იგი რაღაც ისეთს გამოხატავს, რაც, მარტივად რომ ვთქვათ, მასთან არ არის დაკავშირებული. თუ ხიდს უფრო მკაცრი თვალთ შევხვდებით, იგი არასოდეს გამოავლენს თავს როგორც რადაცის გამოხატულება. „ხიდი“ საგანია და არსებობს მხოლოდ როგორც ასეთი. მაგრამ, ნუთუ სულ ეს არის? არა, „ხიდი“, როგორც საგანი, თავის გარშემო ოთხმაგობას შემოიკრებს.

რა თქმა უნდა, ჩვენი აზროვნება ოდითგანვე შეჩვეულია, რომ საგნის არსს მეტისმეტად ეჭვის თვალთ შეხედოს. ევროპული აზროვნების მთელი ისტორიის განმავლობაში ამას შედეგად ის მოჰყვა, რომ საგანს წარმოვედგინებინ როგორც უცნობ X-ს, რომელსაც აღქმის უნარის ნიშან-თვისებები გააჩნია. აქედან გამომდინარე, რა თქმა უნდა, ყველაფერი, რაც უკვე ამ არსის შემომკრებ არსთანაა დაკავშირებული,

შემდგომში მის დამატებით ნიშან-თვისებად მოგვეჩვენება. ამ დროს „ხიდი“ ვერასოდეს იქნებოდა მარტოოდენ ხიდი, საგანი რომ არ ყოფილიყო.

რა თქმა უნდა, „ხიდი“ საგნის თავისებური სახეობაა, რადგან იგი ოთხმაგობას იმგვარად შემოიკრებს, რომ მას განსაზღვრულ ადგილსამყოფელს მიუჩინოს, მაგრამ ადგილსამყოფლის მიჩენა მხოლოდ ისეთ რამეს შეუძლია, რაც თავად ადგილს წარმოადგენს. ხიდის ადგილი წინასწარ ჯერ არსებობს. ვიდრე ხიდი აშენდება, მდინარის გასწვრივ უამრავი ადგილია, რომელიც შეიძლება რაღაცამ დაიკავოს. მათ შორის ერთ-ერთი, ხიდის წყალობით, ასეთად მოგვევლინება. ასე და ამრიგად, ხიდი ნებისმიერ ადგილას კი არ აღიმართება, არამედ, თავად ხიდიდან გამომდინარე, თავდაპირველად მისთვის ჯერ ადგილი შეიჩინება. „ხიდი“ საგანია, რომელიც ოთხმაგობას შემოიკრებს, მაგრამ ეს შემოკრება იმგვარად ხდება, რომ იგი ოთხმაგობას ადგილით უზრუნველყოფს. მისი ამ ადგილსამყოფლიდან დადგინდება ის გზები, რომელთა მეშვეობითაც სივრცეებს მხოლოდ ის საგნები დაიპყრობენ, რომლებიც ამ სახის ადგილებს განეკუთვნებიან. სიტყვა „სივრცეს“ მისი ძველი მნიშვნელობა განვიმარტავს. სივრცე (*Raum, Rum*) ეწოდება სამოსახლოდ ან ბანაკის დასაცემად გამოთავისუფლებულ ადგილს. „სივრცე“, მის ზღვრულ ფარგლებში, გულისხმობს რაღაც „ადგილმიჩენილს“, „გამოთავისუფლებულს“, რაც აღინიშნება ბერძნული სიტყვით „ΠΕΡΙΘ“³. ზღვარი არის არა ის, რის დროსაც რაღაც წყვეტს თავის არსებობას, არამედ, როგორც ბერძნები ამბობდნენ, ზღვარი არის ის, საიდანაც რაღაცის არსებობა იწყება. ცნება „ὄρισμα“ სწორედ „ზღვარს“ აღნიშნავს. სივრცე არსებითად „ადგილმიჩენილი“, „ზღვარდადებულად დაშვებული“ რამ არის. „ადგილმიჩენილი რამ“, შესაბამისად, „ადგილზე დაიშვება“ და ასე ხდება მისი დაშვება და ჩართვა ადგილზე, ანუ შემოკრება „ხიდის“, როგორც საგნის წყალობით. აქედან გამომდინარე, სივრცეები თავიანთ არსს „ადგილებიდან“ იძენენ და არა „სივრციდან“.

იმ საგნებს, რომლებიც ადგილს თავიანთი მყოფობით აღჭურავენ, წინსწრებით „ნაგებობებს“ ვუწოდებთ. მათ ასე ჰქვიათ, რადგან მათი აღმართვა აგების მეშვეობით ხდება; მაგრამ მათი წარმოჩენა რა სახით უნდა განხორციელდეს, სახელდობრ, როგორ ხდება მათი აგება, ამას მხოლოდ მაშინ შევიტყობთ, როდესაც წინასწარ გავიაზრებთ იმ საგნების არსს, რომლებიც, საკუთარი თავიდან გამომდინარე, შესაქმნელად შენებას მოითხოვენ. ეს საგნები ის ადგილებია, რომლებიც ოთხმაგობას ადგილით უზრუნველყოფენ, ხოლო ეს ადგილი შესაბამისად, განსაზღვრულ სივრცეს იკავებს. ამ „ადგილებად ქცეული“ საგნების არსში, ადგილსა და სივრცეს შორის მიმართება არსებობს, მაგრამ აქვე არსებობს ადგილის ურთიერთობა ადამიანთანაც, რომელიც მასთან მყოფობს. ამიტომ ახლა შევეცდებით, მოკლედ მოვფინოთ ნათელი იმ საგნების არსს, „ნაგებობებს“ რომ ვუწოდებთ. ერთის მხრივ, უნდა განვმარტოთ, რა დამოკიდებულებაში იმყოფებიან ერთმანეთთან ადგილი და დრო, ხოლო მეორეს მხრივ, რა ურთიერთობა არსებობს ადამიანსა და სივრცეს შორის.

ხიდი ადგილია. როგორც ამ სახეობის საგანი, იგი ქმნის სივრცეს, რომელშიც ჩართულები არიან დედამიწა და ზეცა, ღვთიურნი და მოკვდავნი. ხიდის მიერ დაკავებული სივრცე ზოგ ადგილას მის სიახლოვეს იმყოფება, ზოგან კი – მისგან მოშორებით. მაგრამ ახლა ეს ადგილები საშუალებას გვაძლევს, დავადგინოთ, როგორ მოხერხდება მათ შორის არსებული მანძილის გაზომვა.

შუალედური მანძილი, ბერძნულად „σπαθιον“ („სტადიონი“)³ ყოველთვის შემოსაზღვრულია, შეიძლება ითქვას, ცარიელი ადგილებით, და ამგვარად, თავისებურ, შემოსაზღვრულ სივრცეს წარმოადგენს, რომელიც აღინიშნება ლათინური სიტყვით *spatium* და ასევე „შუასივრცეს“ ნიშნავს. ამრიგად, შეიძლება ადამიანებსა და საგნებს შორის სიახლოვე და სიშორე მხოლოდ დაშორებად, შუასივრცის შუალედურ მანძილებად იქცეს. ამ სივრცეში, რომელიც წარმოადგენილია *spatium*-ის სახით, ახლა მხოლოდ ხიდი აღმოჩნდება ისეთ „რაღაცად“ იმ ადგილზე, რომელიც ყოველთვის შეიძლება სხვა „რაღაცამ“ დაიკავოს ან მხოლოდ რაიმე მარკერით ჩანაცვლდეს. გარდა ამისა, შუასივრციდან წამოსულ ძალებს, შესაძლოა, მხოლოდ სიმაღლის, სიგანის ან სიღრმის მიმართულება ჰქონდეთ. ასეთი სახის განზოგადება, ანუ ლათინურად *abstractum* წარმოგვიდგება როგორც წმინდა, სამგანზომილებიანი მრავალფეროვნება. მაგრამ ის, რასაც ეს მრავალფეროვნება შემოსაზღვრავს, აღარ გაიზომება შუალედური მანძილებით, და იგი ახლა *spatium*-ს კი არა, არამედ უკვე მხოლოდ *extensio*-ს – „განვრცობას“ წარმოადგენს. მაგრამ სივრცე, როგორც *extensio*, შეგვიძლია, სახელდობრ, ანალიტიკურ-ალგებრული რელაციების მეშვეობით, ერთხელ კიდევ განვავრცოთ. ეს რელაციები შემოსაზღვრავენ იმ სფეროს, რომელიც მრავალფეროვანი, მრავალგანზომილებიანი, წმინდა მათემატიკური კონსტრუქციის შექმნის შესაძლებლობას იძლევა. ამ მათემატიკურ შემოსაზღვრულობას შეიძლება „სივრცე“ ვუწოდოთ, მაგრამ მასში ვერასოდეს ვიპოვებთ „ადგილებს“ ანუ „ხიდის“ სახეობის საგნებს. ამის საპირისპიროდ, ადგილებით შემოსაზღვრულ სივრცეებში, სივრცე ყოველთვის მყოფობს როგორც შუასივრცე, ხოლო ამ შუასივრცეში ისევ და ისევ არსებობს სივრცე, როგორც წმინდა განვრცობა. *spatium* და *extensio* ყოველთვის იძლევიან იმის შესაძლებლობას, რომ საგნები და ის, რასაც ისინი შემოსაზღვრავენ, შუალედური მანძილების, მონაკვეთებისა

³ ძველბერძნული სივრცის საზომი, უდრის 185-192 მეტრს.

და მიმართულებების მიხედვით გაიზომოს და ეს ზომები დაანგარიშდეს. თუმცა მხოლოდ იმის გამო, რომ ამ საზომებისა და განზომილების გამოყენება ზოგადად შესაძლებელია ნებისმიერი „განვრცობის“ მიმართ, არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება ასევე უკვე იყოს იმ სივრცეებისა და ადგილების არსის კვლევის საფუძველი, რომელთა გაზომვაც მათემატიკური საშუალებებითაა შესაძლებელი. მაგრამ აქ არ შეგუდებით იმის განხილვას, ამ ვითარებიდან გამომდინარე, რატომ გახდა ასევე თანამედროვე ფიზიკა იძულებული, კოსმოსური სივრცის სივრცობრივი მედიუმში იმ ველის ერთიანობად წარმოედგინა, რომელიცსხეულის საშუალებით დადგინდება როგორც დინამიკური ცენტრი.

სივრცეები, რომლებსაც ყოველდღიურად გავივლით, ადგილებითაა შემოსაზღვრული. მათ არსს ნაგებობათა სახეობის საგნები შეადგენენ. თუ დავაკვირდებით ადგილსა და სივრცეს და ასევე სივრცეებს შორის არსებულ მიმართებებს, მაშინ ხელთ გვექნება ის საფუძველი, ადამიანისა და სივრცის ურთიერთობაზე რომ დავგავიქრებს.

როდესაც ადამიანსა და სივრცეზე ვლაპარაკობთ, ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ერთ მხარეს ადამიანი დგას, მეორე მხარეს კი – სივრცე. მაგრამ სივრცე არ არის ადამიანის საპირისპირო რამ. ის არც გარეგნულად არის საგანი და არც შინაგან განცდას აღძრავს, მაგრამ ადამიანი არ არსებობს სივრცის გარეშე; რადგან, როდესაც ვამბობ „ადამიანი“ და ამ სიტყვით იმას ვგულისხმობ, ვინც ადამიანური არსებობის წესს აღასრულებს ანუ „ცხოვრობს“, მაშინ ამით, ადამიანის მყოფობას ოთხმაგობაში, საგნებთან მის მიმართებას აღვნიშნავ. როდესაც ამ საგნებთან ვამყარებთ მიმართებებს, რომლებიც ჩვენგან ხელშესახებ სიახლოვეზე არ იმყოფებიან, მაშინაც კი მათთან ვმყოფობთ. გვასწავლიან, თითქოს ამ საგნების ნაცვლად ჩვენს შინაგან არსებასა და გონებაში მხოლოდ მათ შესახებ წარმოდგენები გაივლევებენ, მაგრამ შორეულ საგნებს მხოლოდ შინაგანად არ წარმოვიდგენთ. როდესაც ახლა ჩვენ, ყველანი, ამ ადგილიდან ჰაიდელბერგის ძველ ხიდზე ვფიქრობთ, იქამდე ფიქრის წარმართვა აქ მყოფ ადამიანებში მხოლოდ რაღაც განცდას არ იწვევს. ეს უმთავრესად ზემოხსენებულ ხიდთან დაკავშირებულ იმ აზროვნების წესს მოიცავს, რომლის თანახმადაც ეს აზროვნება თავის თავში იმ ადგილისკენ გადაჭიმულ შორ მანძილს გადალახავს. ამ ადგილიდან ჩვენ იმ ხიდთან ვიმყოფებით და არა ჩვენს ცნობიერებაში არსებული რაღაც წარმოდგენის შინაარსთან. ამ დროს, შესაძლოა, აქედან ბევრად უფრო ახლოს ვიმყოფებოდეთ იმ ხიდთან და იმასთან, რაც მას შემოსაზღვრავს, ვიდრე მავანი, ვინც ყოველდღიურად, გულგრილად იყენებს მას მდინარის მეორე ნაპირზე გადასასვლელად. სივრცეები და სივრცე მოკვდავთა მყოფობაში უკვე მუდმივად შემოსაზღვრულია. სივრცეები იმის წყალობით იხსნება, რომ ისინი ადამიანის ცხოვრებაში არიან შეჭრილი. როდესაც ამბობენ, ადამიანები არსებობენო, ეს ნიშნავს, რომ ისინი ცხოვრობენ და სივრცეებს საგნებთან და ადგილებთან თავიანთი მყოფობის საფუძველზე გადალახავენ. და რაკი მოკვდავნი სივრცეებს თავიანთი არსის შესაბამისად გადალახავენ, მხოლოდ ამიტომ შეუძლიათ ამ სივრცეების გავლა, მაგრამ სიარულის დროს უარს აღარ ვამბობთ ერთ ადგილას გაჩერებაზე. სივრცეებს უმეტესწილად მუდამ ისე გავდივართ, რომ იმ დროს უკვე გადავლახავთ ხოლმე მათ, როდესაც მუდმივად ახლოს თუ შორს მყოფ ადგილებთან და საგნებთან ვვით. როდესაც დარბაზის გასასვლელისკენ მივმართებთ, უკვე იქა ვართ, და იქამდე მისვლას საერთოდ ვერ შევძლებდი, თუ არ მექნებოდა იმის განცდა, რომ უკვე იქ ვიმყოფები. ამრიგად, მე არასოდეს ვარსებობ როგორც გამოძიჯნული სხეული, და როდესაც ვამბობ: „იქ ვიმყოფები“, ეს ნიშნავს, რომ უკვე გადალახული მაქვს სივრცე და მხოლოდ ასე შემიძლია ამ სივრცის გავლა.

მაშინაც კი, როდესაც მოკვდავნი „საკუთარ თავში შედიან“, ოთხმაგობისადმი საკუთარ მიკუთვნებულობას მაინც ვერ ელევინან. როგორც იტყვიან ხოლმე, საკუთარ თავზე ფიქრები რომ წავგიღებ, საგნებიდან გამომდინარე, ჩვენსავე თავს უკან ისე ვუბრუნდებით, რომ ამ საგნებთან ერთად მყოფობაზე არასოდეს ვამბობთ უარს. თვით დებრესიული მდგომარეობის დროსაც კი შეუძლებელია საგნებთან მიმართების გაწყვეტა, რადგან ამ მიმართების წყალობით ხდება „ადამიანურობის“ გამოვლინება. მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანად ყოფნას ასეთი მყოფობა განსაზღვრავს, შეიძლება ის საგნები, რომლებთანაც ვიმყოფებით, არ მოგემართავდნენ და აღარ გვეხებოდნენ.

ადამიანის მიმართება ადგილებთან, ხოლო ადგილების მეშვეობით მისი მიმართება სივრცეებთან, ცხოვრებაში ჰკიებს. ადამიანისა და სივრცის ურთიერთობა სხვა არაფერია, თუ არა არსებითად გააზრებული ცხოვრება.

თუ ნაცადი გზით გავიაზრებთ ერთის მხრივ, ადგილისა და სივრცის, ხოლო მეორეს მხრივ, ადამიანისა და სივრცის ურთიერთმიმართებას, შუქს მოვფენთ იმ საგანთა არსს, ადგილებს რომ წარმოადგენენ, ხოლო ჩვენ „ნაგებობებს“ ვუწოდებთ.

ხიდი ასეთი სახის საგანია. ადგილი დედამიწისა და ზეცის, ღვთაებრივთა და მოკვდავთა ბუნებრიობას ადგილსამყოფელს მიუჩენს და მას სივრცეში განალაგებს. ადგილი ოთხმაგობას ორი თვალსაზრისით შემოსაზღვრავს: იგი დაუშვებს ოთხმაგობას და განალაგებს მას. ორივე შემთხვევაში ეს შემოსაზღვრა, როგორც დაშვება და განლაგება, ერთმანეთთანაა დაკავშირებული. ორმაგი შემოსაზღვრის თვალსაზრისით,

„ადგილი“ ოთხმაგობის დაცვას, და როგორც ამავე მნიშვნელობის სიტყვა *Huis, ein Haus* გვეუბნება „სახლს“ წარმოადგენს. ამგვარი ადგილების საგანთა სახეობა ამკვიდრებს ადამიანთა მყოფობას. ეს საგნები ადგილსამყოფლებია, მაგრამ ვიწრო გაგებით, აუცილებლად არ ეთქმით საცხოვრისები. ასეთი საგნების შექმნა „შენებაა“. მისი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ამ საგნების სახეობას შეესაბამება. ეს საგნები ის ადგილებია, სივრცეებს რომ ქმნიან, და რაკი „შენება“ ადგილებს ქმნის, იგი სივრცეების დაფუძნებას და მათ ურთიერთდაკავშირებას ნიშნავს. და თუ შენება ადგილებს მათი სივრცეების შეკავშირებით ქმნის, სივრცეც *spatium*-ისა და *extension*-ის სახით აუცილებლად ჩაერთვება ნაგებობების საგნობრივ სტრუქტურაში, მაგრამ შენება არც უშუალოდ და არც შუალობით არასდროს ქმნის სივრცეს. რაკი „შენება“ საგნებს ქმნის როგორც ადგილებს, ამიტომ იგი უფრო ახლოს დგას სივრცეებისა და „სივრცის“ არსის წარმომავლობასთან, ვიდრე გეომეტრია და მათემატიკა. „შენება“ ქმნის ადგილებს, რომლებიც ოთხმაგობას გარკვეულ ადგილსამყოფელს შემოუსაზღვრავენ. იმ ბუნებრიობის გამო, რომლის წყალობითაც დედამიწა და ზეცა, ღვთიურნი და მოკვდავნი, ერთმანეთის კუთვნილებას შეადგენენ, „შენება“ მიიღებს მითითებას ადგილების შესაქმნელად. იგი ოთხმაგობიდან გადმოიღებს საზომებს იმ სივრცეების გასაზომად თუ ასაზომად, რომლებიც დაფუძნებული ადგილების წყალობით, შესაბამისად, შემოსაზღვრულები არიან. ნაგებობები იცავენ ოთხმაგობას. ეს ის საგნებია, ოთხმაგობას თავისებურად რომ დაინდობენ. დედამიწის ხსნა, ზეცასთან შეხვედრა, ღვთიურთა მოლოდინი და მოკვდავთა „ზღვარგადასული თავისუფლება“, – ეს ოთხმაგი დანდობა წარმოადგენს ცხოვრების მარტივ არსს. ჭეშმარიტი ნაგებობები კი ამ არსს ამკვიდრებენ. ამგვარად დახასიათებული „შენება“ ცხოვრების შესანიშნავი შესაძლებლობაა, და თუ ეს შესაძლებლობა სინამდვილეში არსებობს, მაშინ ის უკვე შეესაბამება ოთხმაგობის გამოძახილს. ამ შესაბამისობას ეფუძნება მთელი დაგეგმარება, რომელიც თავის მხრივ, შესაბამის სფეროებს უხსნის პროექტებს ესკიზებისათვის.

როგორც კი შევეცდებით, კონსტრუქციული შენების არსი ცხოვრების შესაძლებლობისგან გამოვაცალკევოთ, აშკარა გახდება, თუ რას ეფუძნება ის ქმნალობა, შენების სახით რომ ხორციელდება. ქმნალობას ჩვეულებრივ იმ ქმედებად მივიჩნევთ ხოლმე, რომლის მიღწევებსაც მისი შედეგი – მზა ნაგებობა წარმოაჩენს. ქმნალობა შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ: ადამიანი ხელს ჰკიდებს რაღაც საჭირო საქმეს, მაგრამ ვერასოდეს ვერ გაიაზრებს, რაში მდგომარეობს იმ ქმნალობის არსი, რომელსაც იგი წარმოაჩენს. სახელდობრ, შენებას შეჰყავს ოთხმაგობა საგანში, ხიდში და წარმოაჩენს ამ საგანს როგორც ადგილს, უკვე არსებული წინაშე, რომელიც ახლა მხოლოდ ამ ადგილით არის შემოსაზღვრული.

ბერძნულად „ქმნალობას“ *TIKTW (tikto)* ჰქვია. ამ ზმნის *tek*-ფუძესთან დაკავშირებულია სიტყვა „*ΤΕΧΝΗ*“ – „ტექნიკა“. იგი ბერძნებისთვის არც „ხელოვნებას“ ნიშნავს და არც „ხელოსნობას“. ეს არის ისეთი რამ, რომლის წარმოჩენაც, რაღაც სახით, არსებულში ხდება. ბერძნები *ΤΕΧΝΗ*-ს ანუ „ქმნალობას“ მისი წარმოჩენიდან გამომდინარე გაიაზრებდნენ. ამგვარად გაგებული *ΤΕΧΝΗ*, უხსოვარი დროიდან, შენების არქიტექტონიკაში, და კიდევ უფრო გადაჭრით, ძრავის ტექნოლოგიაში იმალება, თუმცა კონსტრუქციული „ქმნალობის“ არსს სათანადოდ ვერც ხუროთმოძღვრების ან საინჟინრო საქმიანობიდან, და ვერც მათი ერთობლიობიდან გამომდინარე, ვერ გავიაზრებთ. კონსტრუქციული „ქმნალობას“ მაშინაც ვერ განვსაზღვრავთ სათანადოდ, თუ ბერძნული „*ΤΕΧΝΗ*“-ს მნიშვნელობას მხოლოდ წარმოჩენის შესაძლებლობის თვალსაზრისით გავიაზრებდით, რაც „ქმნალობის“ შედეგს როგორც უკვე რაღაც „არსებულში“ „არსებულად“ წარმოვიდგენს.

„შენების“ არსს ცხოვრების შესაძლებლობა ქმნის. შენების არსის განხორციელება სივრცეების დაკავშირებით ადგილების შექმნას ნიშნავს. შენება მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეგვიძლია, თუ ცხოვრების უნარი შეგვწევს.

მოდით, ცოტა ხნით გავიხსენოთ ის კარ-მიდამო, ორი საუკუნის წინ ჯერ ისევ გლეხური ყოფა-ცხოვრების წესისამებრ რომ გაშენდა შვარცვალდში. დედამიწას, ზეცას, ღვთიურთ და მოკვდავთ მაშინ იქ, დაუჩინების უნარმა უბრალოდ შეაღწევინა საგნებში და სახლი ააშენებინა. ამ უნარის წყალობით კარ-მიდამო სამხრეთით, ქარისგან დაცულ მთის ფერდობზე, საძოვრებს შორის, წყაროს სიახლოვეს აშენდა, მერე კი, სოლყავრის ფართო სახურავით გადაიხურა, რომელსაც ჯეროვანი დახრილობის გამო თოვლის ნამქერი ვერაფერს აკლებს. ასეთი სახურავი საიმედოდ იცავს ქონს ზამთრის გრძელი ღამეების დროს ატეხილი ქარიშხლებისგან. ეს ის უნარია, რომელსაც არ დავიწყებია, სასადილო ტაბლის უკან, კუთხეში, უფალი ღმერთისთვის პატარა საკურთხეველი აღმართა და ქონში კურთხეული ადგილი მიეჩინა ბავშვის საწოლისა თუ „მიცვალებულის ხისთვის“, როგორც იქ „კუბოს“ ეძახიან. ასე დაადო ამ უნარმა დროების ტვიფარი სხვადასხვა თაობის ადამიანთა ერთ ჭერქვეშ ცხოვრებას. თავად ცხოვრების წიაღიდან აღმოცენებულმა ხელობამ, რომელიც თავის სამუშაო იარაღებსა და ხარაჩოებს კვლავაც საგნებად იყენებს, გააშენა ეს კარ-მიდამო.

შენებას მხოლოდ იმ შემთხვევაში შევძლებთ, თუ ცხოვრების უნარი შეგვწევს. შვარცვალდის გლეხური კარ-მიდამოს მაგალითით, სულაც არ გვინდა იმის თქმა, თითქოს ამგვარი სახლების მშენებლობას უნდა დაუბრუნდეთ ან შეგვიძლია დაუბრუნდეთ. ეს მაგალითი მხოლოდ თვალსაჩინოს ხდის, თუ როგორ შეეძლო ამ ცხოვრებას შენება.

მაგრამ ცხოვრება ყოფიერების ის უმთავრესი ნიშან-თვისებაა, რომლის წყალობითაც მოკვდავნი ამქვეყნად ჰკვიებენ. ცხოვრებასა და შენებაზე დაფიქრების მცდელობა, ალბათ დაგვეხმარება, ნათელი მოვფინოთ იმას, რომ შენება ცხოვრებასთანაა დაკავშირებული და მასში პოვნებს თავის არსს. ეს მცდელობა საკმაოდ წარმატებული იქნებოდა, თუკი „ცხოვრება“ და „შენება“ ღირსეულ შეკითხვებს დასვამდნენ და დასაფიქრებლად რაღაც ღირსეულს შემოგვთავაზებდნენ. მაგრამ თავად აზროვნება, და იმავე აზრით, ოღონდ სხვაგვარი წესით, შენებაც, ცხოვრებასთან რომ არის დაკავშირებული, ეს შესაძლოა, აქ ნაცადი აზროვნების წესმა დაადასტუროს.

შენება და აზროვნება, თავიანთი სახეობის შესაბამისად, ცხოვრებისთვის აუცილებლობას წარმოადგენენ. მაგრამ არც ერთი მათგანი არ არის საკმარისი შენებისათვის, ვიდრე ისინი თავიანთ საქმეს ერთმანეთისგან გამიჯნულად აღასრულებენ, ნაცვლად იმისა, რომ ერთმანეთს ყური მიუგდონ. ამას ისინი მოახერხებენ, თუ ორივე მათგანი, „შენებაც“ და „აზროვნებაც“ თავის საზღვრებში დარჩება და გაიაზრებენ, რომ ერთიც და მეორეც, ხანგრძლივი გამოცდილებისა და მუდმივი ვარჯიშის სამჭედლოში იღებს სათავეს.

რაკი ცხოვრების არსზე დაფიქრებას ვცდილობთ, ამ გზაზე ერთ ნაბიჯს კიდევ გადავდგამთ და ვიკითხავთ: როგორ მიდის ცხოვრების საქმე ჩვენს სახიფათო ღრობაში?

ხშირად, და არცთუ უსაფუძვლოდ, ლაპარაკობენ საცხოვრებელ ბინებთან დაკავშირებულ გასაჭირზე, მაგრამ არათუ მხოლოდ ლაპარაკობენ, არამედ ამ საქმეს ხელსაც არ აკლებენ და ცდილობენ ეს ხარვეზი ბინების შექმნით, საბინაო მშენებლობისთვის ხელშეწყობით, სამშენებლო საქმიანობის ერთიანი დაგეგმარებით აღმოფხვრან. თუმცა როგორი მკაცრი, შემაფერხებელი და შემაწუხებელიც უნდა იყოს უბინაობის საკითხი, ცხოვრების ნამდვილი გაჭირვების არსი ამ ნაკლებობით მაინც ვერ აიხსნება. უბინაობით გამოწვეული გაჭირვება უფრო ძველია, ვიდრე მსოფლიო ომები და ამ ომებით გამოწვეული ნგრევა. იგი ასევე უფრო ძველია, ვიდრე დედამიწაზე მოსახლეობის ზრდა და მრეწველობაში დასაქმებული მუშების მდგომარეობა. ცხოვრების ნამდვილი გაჭირვება იმაში მდგომარეობს, რომ მოკვდავნი კვლავაც ცხოვრების არსის ძიებაში არიან და ცხოვრების სწავლას ცდილობენ.

რა მოხდება, თუ ადამიანი უსამშობლობას ისე აღიქვამს, რომ მას საკუთრივ უბინაობით გამოწვეული გაჭირვება გაჭირვებად აღარ მოეჩვენება? არადა, ადამიანი უსამშობლობაზე დაფიქრების ჟამს, ამას დიდ გაჭირვებად აღარ აღიქვამს, მაშინ, როდესაც კარგად გააზრებული და ღრმად შთაგონებული უსამშობლობის გრძნობა ის ერთადერთი ნუგეშია, მოკვდავთ ცხოვრებისკენ რომ უხმობს.

აბა, სხვაგვარად როგორ მოახერხებენ მოკვდავნი ამ ნუგეშის გათავისებას, თუ არა იმის წყალობით, რომ საკუთარი თავიდან გამომდინარე, შეეცდებიან ცხოვრება მისივე არსის სრულქმნილებას აზიარონ? ისინი ამას მოახერხებენ, თუ ცხოვრების სახელით, შენებას გააგრძელებენ და ცხოვრებაზე იზრუნებენ.